

یوم در مجاز

© جمال آراء، الهام زمانی، امیرحسین ابوالقاسمیان^۱

یکی از شرایط خاص و کم‌سابقه در قرن اخیر، شیوع ویروس کرونا بود. ویروس کرونا که نقاط متعدد جهان را درنوردیده است، روال عادی فعالیت‌های جمعی را هدف قرار داد و در اولین گام مواجهه، بسیاری از کشورها ناچار به تعطیلی مدرسه‌ها، دانشگاه‌ها، کارخانه‌ها، اداره‌ها و اماکن پر رفت‌وآمد، همچون مکان‌های مذهبی، تفریحی و گردشگری شدند. با تعطیلی مدرسه‌ها احساس نیاز به رفع خلأ آموزشی در مدرسه‌ها شکل گرفت و مدرسه‌ها به دنبال راهکارهای مجازی برای جبران این خلأ برآمدند.

کلمه مجازی از واژه لاتین **virtualist** یا کلمه فرانسوی **virtuel** به معنی پتانسیل (بالقوه) گرفته شده است؛ یعنی چیزی که واقعی نیست، ولی امکان تحقق دارد. پس می‌توان گفت، شیء مجازی از نظر فیزیکی واقعی نیست، اما خصوصیات ماده مورد نظر را دارد. به همین ترتیب، آموزش مجازی نماینده الکترونیکی آموزش واقعی با همان مشخصه‌ها و ویژگی‌هاست (اف، باندور، ۱۳۸۱). در سند تحول بنیادین نظام آموزش و پرورش به موضوع آموزش مجازی متناسب با شرایط گوناگون، به این شرح، اشاره شده است: در صفحه ۵۲، در بیان راهکارهای ارتقای کیفیت فرایند تعلیم و تربیت، با تکیه بر استفاده هوشمندانه از فناوری‌های نوین آمده است: راهکار ۴-۱۷: گسترش بهره‌برداری از ظرفیت آموزش‌های غیرحضور و مجازی در برنامه‌های آموزشی و تربیتی ویژهٔ معلمان، دانش‌آموزان و خانواده‌های ایرانی در خارج از کشور، بر اساس نظام معیار اسلامی و با رعایت اصول تربیتی از طریق شبکه ملی اطلاعات و ارتباطات.

روایت نگاری از بوم مجازی دبستان برهان

سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ با توجه به پیشامد شرایط جدید و تعطیلات کاملاً غیرقابل پیش‌بینی، سالی متفاوت را در عرصه آموزش مجازی و از راه دور برای دبستان برهان واقع در ناحیه ۴ استان اصفهان، همانند دیگر مدرسه‌ها، رقم زد. مسئولان دبستان برهان همواره در پی ایجاد شرایطی جدید برای آموزش‌های نوین مجازی و جاری کردن آن‌ها می‌کوشیدند، اما باید خاطر نشان کرد که تهدید تعطیلات کرونایی برای این مجموعه، در راستای پیشرفت سریع و چشمگیر در استفاده از راهبردهای آموزش مجازی، به‌واقع فرصتی بی‌نظیر، همگام با «بوم»^۲، فراهم ساخت.

از ابتدای اسفندماه ۹۸ که تعطیلات کرونا به‌صورت جدی شروع شد، مسئولان و معلمان مدرسه، بلافاصله در پی برگزاری کلاس‌ها و پیشبرد اهداف آموزشی خود از طرق مختلف برآمدند. لازم به ذکر است، با توجه به تعطیلات آبان ماه و دی‌ماه سال گذشته، مسئولان مدرسه برای شروع فعالیت‌های مجازی و از راه دور آمادگی نسبی تدارک دیده بودند. از همان ابتدای سال تحصیلی کانال‌های کلاسی با عضویت همه دانش‌آموزان کلاس تشکیل شد و پادکست‌های صوتی و کلیپ‌های آموزشی که آموزگاران مجموعه تهیه می‌کردند، برای استفاده دانش‌آموزان و به‌عنوان مکمل آموزش، در اختیار آن‌ها قرار می‌گرفت. رفته‌رفته با بررسی شرایط پیش آمده، مسئولان دبستان به فکر گسترش این آموزش‌ها در سطوحی فراتر از کتاب درسی و متناسب با موقعیت به‌وجودآمده افتادند. بیماری کرونا شرایطی فراهم ساخت که دانش‌آموزان پیشتر وقت خود را در منزل و با خانواده سپری کنند و این ما را بر آن داشت تا با در نظر گرفتن برنامه‌های مهارتی مختص دانش‌آموزان و گاهی با همکاری خانواده‌ها، آموزش مورد نظر آموزگاران را با تجربه‌های جدید همراه کنیم و این مهم جز با برنامه‌ریزی به‌لحظه و متناسب با شرایط تحقق نمی‌یافت؛ برنامه‌ریزی دقیقی که هم آموزش درسی دانش‌آموز را در نظر بگیرد و هم به سایر ابعاد تربیتی او بپردازد؛ نکاتی که با دور بودن از محیط

مدرسه تحقق نمی‌یافت.

در برنامه ویژه مدرسه، مدیر، معلمان و حتی اولیای دانش‌آموزان، به چشمان جست‌جوگر تبدیل می‌شوند و به دنبال طرح‌ها و برنامه‌های خوب برای دانش‌آموزان هستند. ایام تعطیلات کرونا فرصتی شد تا توانمندی‌های بالقوه دانش‌آموزان به منصفه ظهور و شکوفایی برسد. این توانمندی‌ها متناسب با ساخت‌های شش‌گانه تعلیم و تربیت در دبستان برهان پیگیری شد. در ادامه به هر کدام از آن‌ها نگاهی اجمالی می‌کنیم.

آموزش مجازی متناسب با ساخت‌های شش‌گانه تعلیم و تربیت اخلاقی

۱. ساخت تربیتی، اعتقادی، عبادی و اخلاقی

ایام تعطیلات کرونا با مناسب‌های بسیار مهم مذهبی و معنوی مصادف شد. از مهم‌ترین مناسبت‌های ذکر شده، ولادت حضرت صاحب‌الزمان (عج) و ماه مبارک رمضان را می‌توان نام برد. در این راستا، مدرسه برنامه‌های تبلیغاتی و یادآوری ایام مناسبتی را در کانال‌های ارتباطی خود و برای ایجاد نشاط در شرایط پیشگیری از بیماری، در دستور کار قرار داد. برگزاری جشنواره عکس از مراسم لیالی قدر، گام مؤثری در همراهی و همدلی دانش‌آموزان هر کلاس و در نهایت دانش‌آموزان مدرسه بود.

۲. ساخت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای

یکی از برنامه‌های خوب و پویا که برای دانش‌آموزان خوب پایه ششم ابتدایی برنامه‌ریزی شد، مشارکت در تهیه ماکت‌های دست‌ساز زیر نظر آموزگار درس کار و فناوری بود. یکی از شرط‌های تهیه این ماکت‌ها استفاده از مواد اولیه و قابل دسترس در منزل بود. شرط دوم هم خریداری لوازم موردنیاز با پایین‌ترین قیمت و به‌صرفه از لحاظ اقتصادی بود. دانش‌آموزان به این ترتیب شخصاً در نحوه خرید کردن صحیح و پس از آن به‌صورت

مهارتی در ساخت ماکت مشارکت کردند. در آخر هم نمایشگاهی از دستاوردهای آن‌ها در کانال عمومی دبستان به نمایش گذاشته شد.

۳. ساخت تربیت علمی و فناوری

دانش‌آموزان دبستان در شرایط تعطیلات کرونایی بخش زیادی از زمان خود را با گوشی و تبلت می‌گذراندند. رفته‌رفته نیاز به آموزش صحیح بهره‌برداری درست از امکانات و وسایل الکترونیکی در دانش‌آموزان حس شد. در این راستا معاون فناوری دبستان، با دادن اطلاعاتی در این زمینه، به استفاده هر چه بهتر دانش‌آموزان از این امکانات کمک ویژه‌ای کرد. همچنین، کار در فضای مجازی و کاربری صحیح و استفاده از رایانه و گوشی همراه هوشمند، به آموزش جدی نیاز داشت. بنابراین هر هفته دانش‌آموزان بنا بر برنامه هفتگی خود، ساعتی را همراه با مسئول فناوری دبستان، به یادگیری کار با نرم‌افزارهای گوناگون، برای بهره‌برداری بهتر از آن‌ها، می‌گذراندند.

۴. ساخت تربیت اجتماعی و سیاسی

شرایط آموزش در این ایام همراه شده بود با پیگیری گزارش‌های ویژه‌ای که آموزگار هر کلاس به‌عنوان مکمل فرایند یادگیری بر عهده هر دانش‌آموز می‌گذاشت. دانش‌آموزان از انجام آزمایش‌های درس علوم گرفته تا تهیه گزارش‌هایی مبنی بر حفظ سلامت فردی، طبیعت‌گردی و برقراری ارتباط با افراد صاحب فن

به منظور کسب اطلاعات تکمیلی برای ارائه به کلاس، همراه می‌شدند. همچنین، تعطیلات کرونایی فرصتی شد تا دانش‌آموزانی که در جمع حضوری دوستانشان نمی‌توانستند خود را مطرح کنند، اکنون در فضای مجازی، به دور از هرگونه کم‌رویی و با اعتمادبه‌نفس بیشتر در مباحث شرکت و نظرات خود را بیان کنند و نظرات دوستان خود را نیز به بحث و نقد و بررسی بگذارند. گوش دادن مؤثر یکی دیگر از مهارت‌هایی بود که دانش‌آموزان در این زمینه کسب کردند. همچنین، برگزاری جلسات هم‌اندیشی و پرسش و پاسخ شبانه در زمینه «مهارت‌های مطالعه اثربخش» با حضور آموزگار محترم درس مطالعات اجتماعی، تجربه بسیار پربراری برای دانش‌آموزان در بر داشت، تا جایی که تعدادی از دانش‌آموزان به تهیه گزارش، معرفی کتاب، داستان‌نویسی خلاق و خلاصه‌نویسی از کتاب‌هایی که مطالعه کرده بودند و ارائه آن‌ها به دوستان خود اقدام کردند.

۵. ساحت تربیت زیستی و بدنی

شرایط همه‌گیری بیماری مستلزم آن شد که دانش‌آموزان وقت بسیاری را در منزل و در کنار خانواده سپری کنند. پرواضح است که دوری از محیط پر از نشاط مدرسه و دوستان می‌تواند در درازمدت برای ایشان کسب‌کننده و ملال‌آور باشد. مسئولان دبستان «ره‌جو» بر آن شدند، هر چند از راه دور، شرایط فرحبخشی را برای دانش‌آموزان فراهم آورند. در این راستا مربی تربیت‌بدنی دبستان با برگزاری چالش‌هایی در زمینه حرکات ورزشی و چالش‌های خانوادگی مرتبط با این موضوع، زمینه سلامت جسمی دانش‌آموزان و شور و نشاط را در بین دانش‌آموزان فراهم کردند. همچنین، در یک حرکت خودجوش از طرف دانش‌آموزان و با رعایت پروتکل‌های بهداشتی، یک دوره‌ی با

عنوان «دوچرخه‌سواری و سلامت» با حضور دانش‌آموزان و آموزگاران دبستان، در فضای باز انجام شد.

۶. ساحت تربیت زیبایی‌شناختی و هنری

با توجه به دیدگاه‌های صاحب‌نظران حوزه هنر و زیباشناسی، پرداختن به تربیت هنری با توجه به رویکرد «موضوع محور» می‌تواند حساسیت دانش‌آموزان را در زمینه زیبایی‌شناسی و رشد و شکوفایی آن‌ها در زمینه درک موقعیت‌های زیبایی‌شناختی بالا ببرد.

دانش‌آموزان دبستان برهان در ایام تعطیلات کرونا در این زمینه با تجربه خوب آشپزی و همچنین مهارت کار با ابزارهای گوناگون روبه‌رو بودند. همچنین، کلیپ‌هایی از طرف مربی هنر دبستان تهیه و در اختیار دانش‌آموزان قرار داده می‌شد که بر طبق آن دانش‌آموزان با نحوه ساخت کاردستی‌ها و اوربگامی‌های متنوع و جذاب آشنا می‌شدند و تصویرها و فیلم‌هایی از خروجی کار خود برای هم‌کلاسی‌هایشان ارسال می‌کردند.

اجرای نمایش متناسب با درس‌های کتاب فارسی و همچنین جشنواره حفظ شعر و سرودهای مربوط به کتاب درسی، از دیگر مواردی است که می‌تواند برای غنی‌سازی روحیه زیبایی‌شناختی دانش‌آموزان به آن‌ها اشاره کرد.

تحلیلی بر دستاوردها و نتایج

بوم مجازی با همه سختی‌ها و مشقت‌هایش، اتفاقات ارزنده‌ای برای دانش‌آموزان رقم زد که با تأیید این موضوع از جانب اولیا، مانیز در ادامه مسیر مصمم‌تر شدیم. بالا بردن سطح توانمندی‌ها و مهارت‌های دانش‌آموزان، جست‌وجو و پیگیری در به ثمر رساندن پروژه‌ها، افزایش عزت نفس دانش‌آموزان، ایجاد حس خود ارزشمندی در دانش‌آموزان، بالا رفتن روحیه کار جمعی در گروه غیررسمی خانواده، ایجاد شادی و نشاط و انگیزه

مضعف در دانش‌آموزان را می‌توان از دستاوردها و نتایج طرح بیان کرد.

محدودیت‌ها و موانع

بی‌شک با برطرف کردن محدودیت‌هایی که در این مسیر قرار دارد، می‌توان شاهد رشد و شکوفایی بیشتر طرح‌هایی از این قبیل بود. مؤلفه‌هایی که در مسیر یاددهی - یادگیری دانش‌آموزان در فضای مجازی می‌تواند تأثیر بسزایی داشته باشد، به شرح زیر است:

- زیرساخت فناوری
- زیرساخت انسانی
- زیرساخت پداگوژیک
- زیرساخت فرهنگی، اجتماعی و ارزشی
- زیرساخت اقتصادی
- زیرساخت مدیریت و رهبری
- طرح‌های خرد
- زیرساخت اداری و الکترونیکی بدون کاغذ

سخن آخر

امید است با کمک خداوند متعال و تلاش‌های ارزشمند مدیر محترم و کارکنان آموزشی دبستان و همراهی بی‌نظیر دانش‌آموزان و اولیای محترمشان، برگی ارزشمند از پیشرفت در زمینه آموزش مجازی و از راه دور را در راستای توجه به «ساحت‌های مختلف تربیتی» در دفتر خاطرات دبستان برهان به ثبت رسانده باشیم.

پی‌نوشت

۱. به ترتیب مدیر و کارکنان دبستان برهان، ناحیه ۴ اصفهان
۲. برنامه ویژه مدارس

منابع

۱. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۰).
- انتشارات شورای عالی انقلاب فرهنگی.
۲. زمانی، ا. منافی، ک و همکاران (۱۳۹۳). گستره یادگیری مجازی در عصر ارتباطات. سبز رایان گستر. تهران.
۳. ذاکری، اعظم (۱۳۸۱). دانشگاه اینترنتی. فصلنامه آموزش. معاونت آموزشی جهاد دانشگاهی. شماره ۵.
4. Kazempur, I; & Ghafari, K; (2011). Assessing the readiness of Islamic Azad university of iran for implemementing an in servise traning system. Quarterly Journal of new Ways in educational Management, 2(5), 167-193. (in Persian).
5. Levy, Y. (2006). Assessing the value of e- learning system. Hershey: Infocis. 5.